

EEN NIEUWE BROEDVOGELSOORT VOOR DE EEMPOLDERS

Marc van Houten

Als een vogelwaarnemer ruim 60 jaar geleden zou hebben beweerd dat er, op een kleine 50 meter van de toenmalige Zuiderzee, Oeverzwaluwen in de Eempolders broedden, zou deze zeker niet voor "vol" worden aanzien. Heden - 1993 - kunnen we er niet omheen en kan met zekerheid gemeld worden dat de Eempolders er een nieuwe broedvogelsoort bij hebben. Na alle negatieve berichten over Eemland eindelijk weer wat positiefs.

Nadat er in 1986 inspraak is geweest op het voorontwerp-plan voor de ruilverkaveling Eemland, heeft de landinrichtingscommissie gemeend op een aantal punten tegemoet te komen, dit als pleister op de nimmer helende wond. Zo'n tegemoetkoming was onder andere de ligging van de toekomstige reservaten. Zo is besloten om een deel van het toekomstig reservaat in de Noordpolder te Veld/Maatpolder (gem. Eemnes) te verschuiven.

Van het zuidelijk gedeelte zou ca. 13 ha verschuiven naar de strook langs het Eemmeer, tussen 't Raboes en het bestaande reservaat Eemmond van Vogelbescherming Nederland. Het beheer van laatst genoemd gebied wordt/is overigens overgedragen aan Staatsbosbeheer, welke al meer gebieden in het Staatsnaturomonument Eemmeer (ca. 1050 ha) onder haar hoede heeft. Door de verschuiving zouden ongewenste ontwikkelingen langs de kust van Eemland beter kunnen worden tegengegaan.

De landinrichtingscommissie besloot ook om op natuurwaarde gerichte voorzieningen aan te brengen, gedacht werd aan een Otterrustgebied! Nu werden in het -verre- verleden sporadisch Otters waargenomen in het Eemland, doch door onder meer versnippering van de leefgebieden en de vervuiling van het water zijn ze de laatste decennia niet meer aanwezig en zelfs in ons land in het wild uitgestorven. Het woord 'vogel' had hier dus beter op de plaats van 'otter' kunnen staan.

In de winter van 1991/1992 werd er gegraven in het noordelijk deel van de Maatpolder. Ditmaal gelukkig niet ten behoeve van gigantische opstallen, silo's en bijbehorende boerenwoningen maar twee kleine meertjes, op een steenworp afstand van het Eemmeer, langs de Zuidwal dus. De vrijgekomen grond werd gebruikt om de nabijgelegen Kaaimaatkade te herprofilen, dit om aan de voorgeschreven leggerhoogte van 1.40 meter +NAP te voldoen, en ten behoeve van zogenaamde terpen waar de nog te bouwen boerenbedrijven op komen te staan.

In het Eemland worden zeekleigronden aangetroffen bij de monding van de Eem. Meer landinwaarts wordt de strook steeds smaller met steeds de rivier de Eem als centrum. In het mondingsgebied van de Eem, waar de meertjes liggen, bestaan deze gronden tot een grotere diepte dan 120 cm uit klei en varieert de bovengrond van kalkrijke lichte zavel (dit is klei met zand) tot zware klei. Dit laatste is bij de afgravingen goed te zien.

Verleden jaar deed schrijver dezes meermalen het nieuwe natuurbouwproject aan, welke overigens in overleg met Staatsbosbeheer is opgesteld. Dit mede door het feit dat de gevormde steile wanden van het meest oostelijk gelegen meertje een potentieel broedgebied voor Oeverzwaluwen zou kunnen zijn.

Voor al de aan de zuidkant gelegen wand zou uitermate geschikt zijn voor de genoemde soort. Deze verticale wand steekt zo'n twee meter boven het water uit, zodat er een ruime aanvliegmogelijkheid aanwezig is.

Geen vogel werd echter op zandkrabben betrapt. Vermeldenswaardig is dat tijdens de tweewekelijkse eempoldertellingen, verleden jaar, geen enkele Oeverzwaluw waargenomen werd in de gewestelijke Eempolders.

Dit jaar was het dan wél zover!

Vermoedelijk mede door het feit dat Oeverzwaluwen, die nog de oude trekroute langs de voormalige Zuiderzeekust volgen, de oeverwand hebben gekoloniseerd. Want ondanks dat reeds na de aanleg van de Knardijk, op de grens van Oostelijk en Zuidelijk Flevoland, bleek dat daar langs nu stuwing optrad, is er nog wel degelijk gestuwde trek langs de smalle randmeren van meerdere vogelsoorten waar te nemen.

De dramatische achteruitgang van de broedkolonies van zowel de tijdelijke als de meer permanente broedplaatsen zouden ook invloed hebben op de vestiging van deze nieuwe plaats. Hierbij doel ik op de kolonies in het hoge(re) Gooi en Flevoland. Met het meer in cultuur brengen van laatstgenoemde zijn vrijwel alle zanddepots verdwenen en hierbij ook de broedgelegenheden.

Is immers de kolonie waar ze het jaar ervoor hebben gebroed niet meer geschikt, dan zoeken ze een nieuwe steile wand in de naaste omgeving. Deze nieuwe vestiging kan ook van jonge vogels zijn. Deze komen maar voor een klein deel naar de kolonie van geboorte terug. Zij nestelen meestal elders, soms zelfs op zeer grote afstand van hun geboorteplaats. Bovendien heeft ring-onderzoek uitgewezen dat de soort binnen één broedseizoen in verschillende kolonies broedpogingen kan ondernemen.

De nieuw gevormde kolonie is (nog?) maar klein te noemen. Toch werd, om overschatting van de broedsels te voorkomen, relatief veel tijd in het tellen gestoken. Hieruit bleek dat niet alle ingangen benut werden als nestholte. Van de negen getelde nestopeningen waren er zeker zes bewoond, de overige drie waren allen te ondiep gegraven om als nestgelegenheid te dienen. De grootte van een kolonie wordt onder meer bepaald door de afmetingen en de geschiktheid van de steile wand, het voedselaanbod in de naaste omgeving en in zekere mate ook de sterfte tijdens de trek en in de overwinteringsgebieden, die zich in Midden-Afrika bevinden.

De zuidelijk gelegen wand werd wellicht gekozen omdat de nestopeningen dan naar het noorden gericht zijn. Een gunstige wandkeuze daar de holten nu niet de hele dag in de zon verkeren en buiten de richting van waaruit de meeste regen komt (zuidwesten). Laatstgenoemde weertype is vooral in de zomer van 1993 van belang geweest.

Opvallend is dat de steile wand pas na de tweede helft van juni werd gekoloniseerd. Daarvóór werden geen Oeverzwaluwen in het gebied waargenomen. Gezien het feit dat de meeste Nederlandse Oeverzwaluwen tweemaal per jaar broeden en dat zij dan rustig naar een andere locatie omzien, zou het dus goed mogelijk kunnen zijn dat deze Eemlandse broedwand pas bij het tweede broedsel gekoloniseerd werd.

Bij een volgend bezoek aan de Eemmond zag ik dat Staatsbosbeheer was begonnen met het herprofileren van het westelijk gelegen plasje. Middels graafmachines had men de oevers langzaam laten aflopen en hier en daar bestond de nieuwe oever uit een korte steile wand.

Om de kolonie in het nabij gelegen plasje geen gevaar te laten lopen werd telefonisch informatie ingewonnen bij André Wiersma, boswachter en voorlichter bij Staatsbosbeheer, over de bedoeling van het plasje in verband met de kolonie. Staatsbosbeheer wist -gelukkig- van de kolonie af en zal bij het herprofileren dan ook zeker de intentie hebben om het in stand te houden. De wijze waarop was nog onbekend, doch het had zeker de aandacht.

Begin september werd nog een bezoek aan de kolonie gebracht. Het plasje was inderdaad onaangeroerd. Tevens kon worden vastgesteld dat de vogels het gebied verlaten hadden. Hier en daar had zandverschuiving plaatsgevonden, wellicht door de veelvuldige regenval.

Door de vele dijkdoorbraken van de toenmalige Zuiderzee is Eemland eeuwenlang onbebouwd en vlak geweest. Hierdoor is de Oeverzwaluw zeker geen traditionele broedvogel van genoemde landstreek te noemen. Vestigingsplaatsen waren voor de soort niet of nauwelijks aanwezig.

Buiten Eemland zijn in vlakke graslandgebieden nog wel eens nestholten aangetroffen in een slootwand, in een ploegvoor en in kuilgrashopen (o.a. in 1978 tussen de toenmalige Bijvanck en het dorp Blaricum).

Voorzover bekend is dit het eerste broedsucces van de Oeverzwaluw in Eemland.

Op dit moment zal worden afgewacht hoe het buitendijkse reservaat verder zal worden ingericht. Met de aanwezigheid van enkele gunstig gelegen steile wanden zal volgend jaar blijken hoe plaatstrouw de Eemlandse kolonisten zullen zijn. Het is dan te hopen dat de Oeverzwaluwen hier veilig kunnen blijven broeden. Bedwinging van nieuwsgierigheid is immers ook volgelbescherming.

Al bij al is de aanwezigheid van de kleine kolonie een verrijking voor de Eemlandse avifauna en een waardevolle toevoeging aan het totale bestand aan Oeverzwaluwen tussen de Vecht en de Eem.

Geraadpleegde bronnen:

* Dieperink, P. 1979. De stand van de Oeverzwaluw in 1978 in het Gooi. De Korhaan 13 (2): 41.

* Jonkers, D.A., R.A.Kole & J.Taapken, 1987. Vogels tussen Vecht en Eem.

* SOVON (samenst.) 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels.

* Teixeira, R.M. (red.), 1979. Atlas van de Nederlandse Broedvogels.